DE MORBIS, QVI IMOLAE, ET ALIBI

Communiter hoc Anno M. D C I I. vagati sunt,

Commentariolum, in quo potissimùm de Lumbricis tractatur,

ET DE MORBO NOVO prolapsu scilicet mucronatæ Cartilaginis libellus.

AVCTORE BAPTISTA CODRONCHIO, Medico Imolensi.

BONONIÆ,
Apud Io: Baptistam Bellagambam. M. D C I I I.
Permissu Superiorum.

EGo Fr. Daniel Mallonius Sac. Cong. Fesulanæ D. Hier nec-non & Sacrosanctæ Theologiæ in Bononien. Gymnasio profes-sor publ. atq; pro Archiepiscopali Palatio Bon Reuisor deputa-tus Opuscula D. Baptistæ Codronchij Imolen. quæ inscribuntur de Morbis qui Imolæ &c. vagati sunt, & de Morbo nouo di-ligenter perlegi & quod nihil contra Sacr. Indicis regulas con-tineret, vt Typis mandaretur probaui.

Idem qui sup. Fr. Daniel Mallonius Reuisor.

EGo Fr. Iacobus Florentinius de Argenta Sac: Theol lector, & in almo Studio Bonon. Ord. Præd. Studentium Magister opu-scula Eccell. D. Baptistæ Codronchij, quæ inscribuntur De Morbis qui Imolæ vidi & diligenter perlegi, & nihil in eis in-ueni qui esset contra Fidem aut bonos mores, & propterea vt typis excuderentur approbaui.

Idem qui supra Fr. Iacobus Florentinius Ord. Prædic.

VIsis supradictis attestationibus Ego Fr. Aloysius Festa de Vrceis Vicar. Inquisitionis Bonon. concedo licentiam, vt imprimatur.

Perill.^{ri} ac Reuer.^{mo} Domino

MARCELLO VESTRIO BARBIANO,

Vtr. Signat. Refer.^{rio}, ac Secretario Apostolico Domestico S.^{mi} Domini D. Clementis Diuina Prouidentia Papæ Octaui, ac Patrono meo Col.^{mo}

Baptista Codronchius fœlicitatem.

ET si certò scio (Perillust. ac Reuerendiss. Domine, qui vulgarium morborum naturam, & causas explicare instituunt, eos rem sanè difficilem aggredi, cùm in omnibus ferè huiusmodi morbis nescio quid abditi, ac diuini includatur, & interdum succedant insuetæ aëris mutationes, vt opinione, & artificiosa coniectura potiùs, quam certa ratione iudi- ium de illis fieri possit; Cum mihi tantum compertum quo- uè sit, ex cognitione causarum, ac naturæ morborum, Me- licos facilè assequi posse eorum rectam, ac conuenientem cu- ationem, & vt erroneam quandam, ac perniciosam opinio- iem de Lumbricis, si fieri posset, de medio tollerem, has lucu- ratiunculas in lucem edere constitui, quas cum meæ curæ ommissis ægrotantibus certam vtilitatem attulisse non du- item, fieri quoquè posse, vt & alijs imposterum aliquid com nodi afferant, existimo; Quemadmodum enim ab exem- lis quarundam (vt medici appellant) constitutionum, atq; gritudinum popularium, quæ ab Hippocrate, & alijs memo- iæ proditæ fuerunt, posteriores Medici facilius cognoscere, c curare alias similes constitutiones, ac ægritudines didice- unt, ità euenire potest, vt aliquando similis huic nostræ con-

ſtitutioni alia ſiat, & ſimiles morbi excitentur, quorum curationem & euentum, ex hiſce meis laboribus illius ætatis Medici cognoſcere, ac prædicere valeant. Hac mihi oblata occaſione, vt publicæ multorum conſulerem valetudini, cum inchoatum, ac rude opuſculum de Morbo quodam nouo penes me eſſet, illud confeſtim expoliui, auxi, ac perfeci, vt vnà cum Commentariolo de Morbis vagantibus typis excudendum traderetur. Cum autem non ſim neſcius, alios ſcriptores conſueuiſſe, ſuos labores, ſtudiorumq; fructus illius nomini dicare, quem & ob ſingularem generis ac doctrinæ præſtantiam, veneratione dignum, & rerum ſuarum æquum defenſorem eſſe agnoſcerent, hos ingenij mei fœtus tibi (Reuerendiſſime ſimulq; Doctiſſime Præſul) nuncupare decreui; Nam ſi eorum à quibus originem ducis nobilitatem conſidero, ex ea familia ortum ducis, ex qua præclariſſimi Viri, nobiles Romani Ciues, ſtrenui Equites, Illuſtres Comites, Equitum, ac peditum Duces inuicti, Oratores diſerti, Philoſophi eximij, acutiſſimi Iuriſconſulti, & alij omni doctrinæ genere præſtantes omnium ferè ordinum prodierunt; vt illuſtriores Italiæ vniuerſæ familias facilimè æquet. Si verò humanarum ac diuinarum rerum ſingularem tui cognitionem, ſi vitæ, ac morũ integritatem, ſi honorum, ac dignitatum ſtemmata ſuſpicio, te & omni obſeruantia eſſe colendum perſpicio & mei optimum defenſorem fore, in certam ſpem adducor. Libellos igitur hoſce, tenue quidem præ tuis in me meritis munuſculum, hilari fronte, accipe, veluti pignus, & monumentum meæ erga te propenſæ voluntatis, quos ſi tibi non diplicuiſſe ſenſero, forte ad maiora elucubranda (te auſpice) in dies accingar. Interim Deum Opt. Max. oro, vt omnia tibi proſpera largiatur, teq; ad excelſum illud dignitatis gradũ, qui iam diù tuæ virtuti debetur, vt ſperamus, tãdem fœliciter euehat. Vale Romanæ Curiæ decus præcipuum. Imolæ Idibus Septembris, à Chriſti natiuitate. Anno 1602.

INDEX CAPITVM COMMENTARII

DE MORBIS VVLGARIBVS, anni 1602 ac de Lumbricis.

Lumbri-

Indicis Capitum finis.

DE MORBIS VVLGARIBVS.

Qui hoc Anno 1602. vagarunt, ac de Lumbricis præſertim Commentariolum,

BAPTISTA CODRONCHIO MEDICO, AVCTORE.

Quinam fuerint morbi illi, qui graſſati ſunt, & quot de illis opiniones aperitur. Cap. I.

CVM ab initio huius anni ſecundi ſuprà milleſimum ſexcenteſimum vſque ad initium æſtatis, morbi quidam, pleuritis nẽpè, anginæ, ac Lumbrici, non ſolùm Imolę, verumetiam proximis in locis, ac finitimis Ciuitatibus vagauerint; variæ, ac multæ fuerunt hominum, præſertim popularium, de illis ſententiæ; aliqui enim ex celeri morte, quę ægrotantibus accidebat, in quarta, vel in ſexta, vel ad ſummum in octaua, exiſtimarunt, cauſam interitus fuiſſe vermen, qui ex aſcenſu ad partes ſpirituales, cor læderet, & lancinaret; alij dixerunt medicos has ægritudines, ac illarum cauſas ignoraſſe, & propterea etiam latuiſſe ipſos illarũ curationem: Ex Medicis verò nonnulli arbitrati ſunt, hos morbos, ineunte ęſtate, deteriores euaſuros, & vti peſtem, quamplurimos interfecturos eſſe. Aliquibus autem contraria fuit opinio, æſtatem ſcilicet fore ſalubrem, & ea ineunte hoſce morbos eſſe finem habitu-

ros; & quoniam aliqui ex Lumbricis, & multi vnà cum lumbricis ex pleuritide mortui sunt, bonus quidam vir non solùm negauit, & negat, lumbricos aliquorum interitus causam fuisse, verumetiàm id nulla ratione fieri posse; imò nec noxam, detrimentumuè aliquod, etiam leuissimum, interanea hæc animalia inferre posse, mordicus tenet, & sicut excrementa naturalia, in intestinis, vel in ventriculo morari, & à natura statutis horis expelli; quod etiam multis probare nititur. Primò quòd ipse numquàm quempiam auctorem legerit, qui de hisce insectis animalibus agat, vel saltem eorum curationem doceat; Secũdò, quòd hæc animalia imperfecta non habent neque os, neq; dentes, quibus lędere valeant; imò, quòd etiam carent odoratus instrumento, naso videlicet, ità vt odorem medicamentorum, quę à medicis pro ipsis necandis extrà apponuntur, vel intus exhibentur, minimè percipere, & propterea nec ab ipsis necari possint. Hinc acritèr increpat, & coarguit omnes illos, qui quãdoq; symptomatum quorumdam insignium causam in lumbricos refundunt, ità vt vermium curationem vti vanam, ac inutilem penitùs reijciendam, ac floccifaciendam esse, astruat. Hæc, & alia multa dictu absurda, quæ haud recensere expedit, cùm sępe, ac sępius nõ sinè magna animi mei molestia intellexerim, animaduertens ex his opinionibus, nõnullas medicorum dignitati detrahere, & aliquas salubritati, ac vitæ hominum aduersari, vt veritas facilius consequi, ac vtilitati publicę consuli possit, in hac re, quamuis difficili, volui meam aperire sententiam (post habito omni contradicendi, vel maledicendi animo) vt alij meliùs cogitando, ac scribendo, quid de his rebus sit statuendum, iudicent.

Diuisio morborum in communes, & particulares.
CAP. II.

QVod vt faciliùs assequi possim, operepretium esse duxi prius explicare, in quo morborum genere hi vagantes morbi sint recensendi, vt natura ipsorum magis patefiat; Morborum igitur, ex Galeni sententia in principio comm. lib. 1. epid. & in lib. primo de vict. rat. in mor. acut. alij sunt communes, alij particulares; Communes, qui eodem tempore, ac eiusdem generis plurimos inuadunt, eosquè omnis naturæ, ætatis, sexus, ac conditionis, & vt ait Hipp. lib. 2. de nat. hum. siuè iuuenem, seù senem, seù mulierem, seù virum, seù meri, seù aquæ potatorem, seù manducantem mazam, siuè panem, siuè exercitio multo, siuè pauco vtētem, ità vt quamplurimi eodem tempore, ac morbi genere simul afficiātur; Particulares verò, quos Græci, sporades, nostri verò, dispersos, nominant, sunt illi, qui inter se dissimiles, & genere diuersi non omninò multos, sed sursum vnumquemque apprehendere solent, hunc febris tertiana, hunc phrenitis, alium dysenteria, & hi ex praua cuiuscumque, victus ratione fiunt, ex Hippocr. lib. cit. tex. 3. de quibus ipse in lib. de victus ratione in acutis, & in libris de morbis, & alijs plerisque in locis egit. Ex communibus morbis, aliqui sunt communes simpliciter, & absolutè, qui & vulgares, populares, & epidemici vocantur; aliqui sunt vni regioni, vel Ciuitati, vel loco communes, & ab Hippoc. endemici, seù endemij, à Cicerone patrij,

vernaculi, ac domestici,& ab aliquibus,Inquilini,appellantur,sicut ex Lucretio podagra Athenis, struma in Hispania, elephantiasis in Aegypto,in Subalpinis regionibus,bronchocele, qui morbi,tamquàm familiares, aliquam regionem, vel locum quolibet anni tempore, ac constitutione inuadunt, quorum causa aliundè non aduenit, sed perpetuò in illa regione,vel Ciuitate, aut loco permanet, de quibus Hipp. egit in libris de aere, aquis, & locis; eorum verò, qui communes simpliciter dicuntur, & à communi causa externa, ac aduentitia exoriuntur, aliqui sunt salutares, vel non omninò, aut vt plurimùm lethales, à quibus plures sanantur, & magna ex parte, salutem pollicentur, & hi communi nomine, populares, seù vulgares simpliciter dicuntur: aliqui verò sunt perpetuò lethales, ac perniciosi, & plerosquè, seù maiorem ægrorum partem, ratione suæ naturæ, interficiunt.

In quo morborum genere sint hi morbi recensendi, cuius occasione probatur, dari pleuritides pestilentes. C A P. III.

IS morborum differentijs animaduersis, manifestum erit, anteactos morbos, dolorem videlicet lateralem, lumbricos, & anginam, fuisse populares, ac epidemicos morbos primi generis, nam Hippoc. in libro primo de Morbis, connumerat eos inter morbos dubios, qui nec certam salutem, nec certam mortem pollicentur; & quamuis ipsi multos apprehenderint, ac peremerint, non tamen sinè discrimine, nam mulieres

potiſſimùm, ſenes, ac cacochimi ęgrotarunt, & multi priſtinæ ſalubritati reſtituti ſunt, & vnò tantùm anni tempore perſeuerarunt, neq; vllum adfuit in eis contagium; cùm tamen lethales omninò, ac peſtilentes epidemici, maiorem hominum partem perdant, & cuiuſcumque ſexus, ætatis, ac conditionis homines, & pluribus anni temporibus, hiſque diuerſis aggrediantur, & contagium comitem ferè ſemper habeant. Ego minimè ignoro interdum vagaſſe pleuritides peſtilentes, ſicut & particulares, ac ſporadicę nonnumquam fiunt, nam teſtãtur aliqui graues auctores anno 1528, & 1529, in quibus orta eſt illa magna peſtilentia, nonnullas adfuiſſe pleuritides peſtilentes, & Michael Sauonarola ſcribit anno 1440, menſe Martij, antè, & poſt, graſſatam eſſe pleuritidem malignam, ac contagioſam, & plurimos mortuos eſſe; ſimilem Venetijs accidiſſe 1532, aſſerit Montanus in Commentarijs ſupra Rhaſim; Hyer. Fracaſtor. lib. 2. de mor. cont. cap. 12. teſtatur anno 1482. pleuritidis genus quoddam erupiſſe, quod totam ferè Italiam affecit; & Proſperus Alpina lib. primo de præſag. vita, ac mor. cap. 11. ait anno 1586. Baſſani, & propè ipſum, in villa Nouarum nuncupata, pleuritides contagioſas graſſatas eſſe, quæ quarta, vel ad ſummum ſeptima necabant; omitto recenſere aliorum multorum auctoritates, ſola Io: Manardi lib. 12. Epit. 5. ſententia contentus, qui teſtatur, dari pleuritides vagantes pernicioſas, ac peſtilentes; Noſtra tamen non fuit, vt dixi, peſtilens, quamuis in multis exitioſa, non ratione ſuæ naturæ, vel aeris externi, nulla enim corruptio, vel praua qualitas in ipſo fuit animaduerſa, vt experientia docuit, & periti omnes ſciunt; ſed propter malam corporum laborantium diſpoſitionem; Aer quidem

fuit potissima, ac præcipua morborum causa, non autem interitus simpliciter, & immediatè, vt isti loquuntur, sed duntaxat secundùm quid, & mediatè, vt infrà explicabo.

Quænam fuerint causæ horum morborum, & cur ad curandum difficiles, & multi mortui sint. CAP. IIII.

I itaq; morbi hi fuerunt communes, à communi etiam causa ortum duxerunt, nam, præterquàm quòd hyems pręterita fuerit satis frigida, ac humida, sub fine mensis Ianuarij, vel in initio Februarij, venti Septentrionales frigidi admodum, validi, ac diù, spatio, scilicèt, quadraginta dierum, cùm magna siccitate spirarunt, quos posteà nonnullę pluuię pariter frigidę subsecutę sunt. Cùm autem, vt testatur Galenus, lib. 3. aphor. comm. 23. cæterę partes à frigore tutæ reddi possint, pulmo verò, & thorax, ob aerem, quem attrahunt, minimè defendi valeant, factum est, vt huiusmodi respirationis instrumenta, cùm sint neruea, ac frigida, valdè læsa sint, ac labefactata à frigiditate, & siccitate; & cùm multi, pręsertim pauperes, & ignobiles homines, vt fuit maior pars ægrotantium, sępè, & diù aeri, ac hisce ventis se exposuerint, & parum vniuersum corpus habuerint tectum, ab ambientis frigiditate vniuersi corporis meatibus externis constipatis, occulta, ac naturalis euacuatio, quæ à natura, & potissimùm in vere fieri solet, fuit prohibita, & superfluitates illæ retentæ, & auctæ, vel etiam pituita, qua ce-

rebrum erat repletum; propter aeris frigidi, ac ſicci expreſſionem validam, ad partes ſpirituales iam affe-ctas, & imbecilles fuerunt tranſmiſſæ, ex quibus angi-næ in quibuſdam, pleuritides verò in multis excitatæ ſunt, vt iure dixerit Hippoc. lib. 3. aphor. 5. Quod ſi aquilonia tempeſtas præualeat, prçter alia mala, fiunt tuſses, coſtarum dolores, ac pectoris; nam, vt docet Galen. in lib. 1. epid. quandò Hippoc. ait, ſi talis con-ſtitutio præualuerit, talia in morbis expectare opor-tet, de forti, ac perdurante, quæ præualeat, intelligit, vt fuit noſtra; & Auicen. Hippocratem ſecutus etiam ſcripſit, pleuritides multiplicari in vere hyemali, & ex exuflatione Septentrionis propter multitudinem ſuperfluitatum, & propter coarctationem earum, & expreſſionem, & catarrhos; multiplicanturquè flatu Septentrionali dolores laterum, & coſtarum, & po-tiſſimùm quãdò ſuccedit Septentrio poſt flatum Me-ridionalis venti; Quod & Braſanola exemplo anni 1537. comprobat, ait enim, eo anno, cùm boreas ſu-prà modum dominatus ſit, proptereà multæ diſtilla-tiones ad fauces, ad guttura, ac pectora illapſç ſunt: ſed non ſolũ ratione expreſſionis factç in cerebro præ cipitarunt humores ad ſpiritualia organa, verùmetiã ratione colliquationis; nam ad conſtitutionem illam frigidam, & ſiccam, ſubſecuta eſt conſtitutio Auſtri-na; vt viciſſitudine quadam Auſtrinus ventus, Aqui-lonium, & Aquilonius Auſtrinum ſequeretur, ità vt ab Auſtrino flatu humorum fuſio, ac liquatio, ab Aquilonari expreſſio fieret. Similem huic noſtrç con-ſtitutionem extitiſſe, & ſimiles etiam affectiones viſas fuiſſe anno 1565. Delphi Batauorum, narrat Petrus Foreſtos lib. 16. obſeruat. & curat. med. vbi teſtatur, à Menſe Ianuarij, vſque ad Martium, continuas pleu-

ritides

ritides grassatas esse, etiam sæuissimas, quæ in seniori-
bus magis lethales erant, quæ videbantur euenire ob Aquiloniam constitutionem, quæ à Natiuitate Domini, & anteà etiam vsquè ad secundum diem Martij perdurauit; Quod verò pleuritides presentis anni fuerint validę & magna ex parte lethales, non est mirum, nam cùm fuliginosi, ac mali habitus retenti diù fuerint, & superfluitates multæ congestæ ratione alimentorum praui succi, quibus ex lege plebeios potissimùm, ac pauperes vesci erat opus, corruptione, ac pernitiosa labe affectę, malignas, ac lethales in plerisque pleuritides excitarunt; quę quidem fuerunt facilis cognitionis, non solùm apud artis medicę peritos, verùmetiam apud alios quoscumque, difficilis tamen curationis; nam & si opportuna adhibita essent remedia, & continuis studijs, assiduisque laboribus medici studerent, illas profligare, in multis tamen nihil profecerunt, ob insignem humorum prauitatem, & propter etiam concomitantem lumbricorum sęuitiem, qui præter insignem ipsorum lęsionem, erant impedimento, vt morbi legitimam consequi haud possent curationem; & occasio, vt citiùs ægrotantes vitam cùm morte commutarent.

Lumbricos.

Lumbricos, & pleuritidem, oppositas habere curandi indicationes. C A P. V.

NAM cùm lumbrici sint ex toto genere præter naturæ institutum, vt inferiùs explicabo, hominiquè insignia damna inferant, debent quamprimùm è corporibus expelli, & extirpari; sed quia sunt animalia, & proptera huc, atque illuc mouentur, nequè expelli possunt, sicut excrementa, quia contendunt, & renituntur attractioni, & eductioni, ideò prius necari, vel saltem ità hebetari, ac stupefieri, vt nulla ratione resistere possint debēt verò necari, vel hebetari amaris, quę insignem calorem habent, eorum naturæ aduersaria sunt, vt traditum est à Galeno lib. 6. & 4. de fac. simpl. med. amara autem, & calida augent febrem, quæ perpetuò internas inflamationes cōcomitatur ipsam inflamationem, & causam inflamationis, quę est humorum fluxio; Nec solùm amaris lumbrici interimuntur, ac stupefiunt, verùm etiam acribus adstringentibus, acidis, & oleosis, quę tamen calefaciēdo, vt acria, vel comprimendo, vt astringentia, & accida, vel obstruendo, ac calefaciendo, vt oleosa, tussim, febrem, ac inflamationem ipsam non solùm maiores facere, verùm, & excitare valent; Omitto recensere ea, quæ à tota substantia, seù ab occulta proprietate lumbricis aduersantur, quæ suis manifestis qualitatibus, vel calidis, vel frigidis maximoperè officere possunt; nā de frigidis scribit Corn. Celsus, nihil quod refrigeret corpus, vel fauces exasperet, in pleuritide est exhibendum.

dum, est autem manifestum etiã acria, acida, & astringentia fauces offendere; Prætereà, cum pleuritis sit morbus acutus, qui victus rationem exposcit tenuem, propterea laborãtibus ea, primis saltem quattuor diebus, pauci admodùm cibi, ac modici nutrimenti propinari debent; lumbrici verò cùm alimento egeant, si parcissimè ægrotantes nutriantur, prę inedia effrenati fiunt, & vt ait Paulus, alimenti inopes, rosiones pariunt, & huc, illucq; percurrendo incredibiles cruciatus afferunt; Quod si pleniori victu vtamur, augetur inflamatio, & febris, & vnà cùm illis alia symptomata, ex quibus magnum impendit ægrotantibus periculum; Addo, quòd cùm in pleuritide conueniãt dulcia, ac lenia medicamenta, vt humores morbum facientes concoquantur; & ad excretionem prompti fiant, quæ si exhibeantur, lumbrici dulcibus delectantur; dulcedine tracti per corpus mouentur, in qua motione non solùm vellicant intestina, verùm etiam ad ventriculũ ascendentes, ipsam lacerant, ac immaniter cruciant, & si dulcia sunt apta ad generationem lumbricorum, vt peritissimus Mercur. lib. 3. de mor. puer. cap.4. probat, crederem id veritatem habere de dulcibus alimentis, non autẽ medicamentis; ex superioribus autem adductis satis manifestè apparet, non tantùm in remedijs adhibendis, in pręscribenda quoque victus ratione, pleuritidem, & lumbricos oppositas omninò habere indicationes, ità, vt sit difficillimum, nè dicam impossibile, vtrisquè simul, vel etiam seiunctim consulere; Nihilominus in his casibus ego semper studui morbo magis vrgẽti, ac periculoso succurrere, altero non neglecto, & ambobus vrgentibus, ea victus ratione vti, & illa adhibere, seù permiscere remedia: quæ vtrumque respicerent morbum, & pa-

rum.

rum, vel nihil officere poſſent, vt verè teſtari, & affirmare poſſim, aliquos, & præſertim filiam D. Dominici Steghij, quæ vnà cùm ſæua pleuritide, peſſimè à lumbricis vexabatur (decem enim, vel duodecim ſatis craſſos reiecit) auxilio Dei, è faucibus mortis eſſe ereptos; ex quibus etiam cõſtare exiſtimo, cauſam interitus multorum non fuiſſe medicorum ignorãtiam, ſed morborum ſęuitiem, malignitatem, & complicationem, & ſi aliqui à vermibus fuerint iugulati, non tamen ratione vermium aſcendentium ad cor, vt nonnulli aſſerebant, quamuis id ſit poſſibile, vt auctoritate Meſue infrà patebit, ſed ratione ingẽtium ſymptomatum, & malorum, quæ à motionibus, morſibus, roſionibus, & prauis illorum vaporibus excitabantur.

Confutatio opinionis illorum, qui aſſerebant, Aeſtate, hos morbos, deteriores, ac peſtilentes, euaſuros. C A P. VI.

NON potui probare opinionem illorum, qui dixerunt, affectiones has, aduentante æſtate, fore deteriores, ac peſtilentes, cùm ex medicorum ſcientia, nulla conſtitutio temporis, & ex Aſtrologorum placitis, conſtellationes, vel inditia aliqua non præceſſerint, vel adfuerint, quibus quidem coniectare poſſemus aerem in æſtate futurũ eſſe peſtilentem; nec affectiones vagantes haberent comitem contagium, quod adueniente æſtate, propagari, ac ſerpere poſſet, imò ſæpè amicis de hac re me percontantibus, ſemper oppoſitum re-

ſpondi, æſtatis, videlicet, principio, ſi ipſa cum vere ſuam ſeruauerit naturam, hos morbos terminatū iri, cùm exorti eſſent à manifeſtis cœli qualitatibus, quæ iure naturæ in æſtate finiri debebãt; ſicut res ipſa poſtea docuit. Si tamen conſtitutio illa Auſtrina, quæ poſt initium ęſtatis ſecuta eſt per aliquot dies ſicca, & poſt humida, nec non calores illi ingentes abſq; ventis perſeueraſſent, nõ fuiſſemus tuti à quibuſdam malignis, ac peſtiferis affectibus authumni potiſſimùm tempore, cùm aer, auctore Hippocrate lib. de flatib. maximus ſit in omnibus, quæ accidunt corpori, auctor, ac tyrannus, cùm videlicet, in ſuis qualitatibus excedit, vel in ſua ſubſtantia mutatur.

Mortis ægrotantium cauſæ patefiunt, allata prius morborum diuiſione, ex natura ipſorum accepta.
CAP. VII.

NEC obitus ęgrotantium cauſam vulgares homines in medicos refundere debent, ſed ægrotantes, vel morbos accuſare: nam intemperantia ægrorum, etiam morbo exiſtẽte ſanabili, necis cauſa eſſe ſolet; ideò Hippocrates in libro de arte eos repræhendit, qui ob morientium intemperãtiam, artem vituperant; miror enim, (inquit) qua nam memorabili ratione commoti, intemperantiam quidem morborum cauſam mortis non ſtatuunt; ſcientiam verò eorum, qui medicinã exercent, accuſant; pigritia, ac negligentia etiam aſtantium & domeſticorum perſæpè cauſa eſt, vt ægri moriantur; eo quòd medicum tardè aduocent; differunt

enim, & cunctantur; atquè vbi iam à morbis ipsis pœnitùs appræhensi sunt; & morbus præoccupauit medicinæ opera, tunc demum à medicis curationem exposcunt. Vt plurimùm tamen ægrotantiũ inobedientia, causa mortis esse solet, vbi ægrotus in morbo alioqui curabili, necessaria ad curationem non admittit, vt purgationẽ, sanguinis missionem, sectionem, vstionem, rectam victus rationem, & alia similia, quandò ijs opus fuerit; nam vt scripsi libro primo, de Christª ac tuta med. rat. fiunt morbi plerumquè insanabiles, ægrorum mollitie, vel tergiuersatione; Alia interitus præcipua causa, ac magis frequens est, ipse morbus, vt verum sit satis superquè illud vulgatum; Non est in medico semper, releuetur vt æger. Quoniam morborum aliqui suaptè natura sanitatem recipiunt, vt ephemera, quidam dubij sunt, quòd, scilicet, aliquandò ad mortem, nonnunquàm ad vitam terminum habent, quales sunt peripneumonia, pleuritis, febris ardens, angina, nephritis, dysenteria; Alij sunt morbi, qui ratione suæ naturæ, nec interficiunt, nequè curantur, sed per totam hominis vitam perseuerant, vti est podagra, elephantiasis, seù lepra, & fistulæ; Prætereà ex morbis, qui sua natura curabiles sunt, quidã adeò sunt leues, vt solius naturę opera aboleantur; Alij verò, qui præter id medicorum etiam manibus egent, vt luxationes, fracturæ, & alij similes; Alij deniquè sunt morbi, qui ab arte medica minimè superari possunt, quorum aliqui sunt maximi, acutissimi, ac vehementes, vel malignissimi, ac pestilentes, quiquè citò interimunt, in ijs dum prorsus euicti sunt ægri, medicus auxilia ferre recusat, & summi artis Magistri præcepto solis prognosticis relinquit; Alij autem sunt longi, & longo tẽpore durant, ac quamuis suapte natura,

totaq; ſua eſſentia curationem reſpuant, vt eſt hectica, tabes, cancer, elephantiaſis abſoluta, in illis tamen operatur medicus, non vt ſalutem conſequatur, ſed vt ſaltem vitã producat, vel ſymptomata leniat; Si morbi omnes, etiam pernicioſi, acutiſſimi, & peſtilentes, ſiuè ſint diſperſi, ſiuè epidemici, curari poſſent, vtiquè in Ciuitatibus magnis, quæ peritiſſimos medicos, & fama claros habent, profligarentur, & Hippocr. ipſe quem Galenus veterem magiſtrum, medicorum Principem, diligẽtiſſimum, peritiſſimum, diuinum, medicæquè artis omnium bonorum auctorem, & Seneca ad Lucillium, maximum medicorum, & medicinæ conditorem, vocant, ipſe, inquam, ſaltem arte ſua mirabili, eos omnes curaſſet; Ego tamen, cùm diligenter omnes ægrotantes, quorum hiſtorias ſcribit, vel ſaltem aliqua dicit; & quos vel præſentia, vel ſcriptis curãdos ſuſcepit, perlegerem, ac numerauerim, reperi circiter ducentos, ac ſeptuaginta fuiſſe, quorum centum, ac ſeptem, ex varijs morbis, diuerſiſquè temporibus, ac locis, mortui ſunt, quos ſingillatim referre nimis longum, ac ſuperuacaneum eſſet, ſi tamen aliquando occaſio oblata erit, illorum omnium nomina, morbos, ac dies obitus ſcriptis tradam; præter autem hos, de quibus peculiarem facit mentionem Hippocr. multos alios mortuos eſſe lib. primo epid. ſect. tertia teſtatur.

***

Causæ maximi prouentus lumbricorum explicantur. *CAP. VIII.*

VR verò lumbrici ita in hac constitutione abũdauerint, perscrutari debemus. cùm in hyeme calor natiuus maximè vigeat, & tunc vberiori alimentorũ copia egeamus, iuxtà Hippocr. dicta lib. primo, aphor. 15. ventres hyeme, & vere natura calidissimi sunt, quare per ea tempora alimenta copiosiora sunt exhibenda; rationi consentaneum est, vt tunc etiam multa generentur excrementa; præterea cùm in fine hyemis, ac principio veris, homines, præsertim ignobiles, per multos dies fuerint vsi edulijs crassæ, ac frigidæ naturæ, & quæ tardæ coctionis existunt, vt sunt legumina, olera, pulmenta triticea, & farinacea, piscesque, factum est, vt vberior crassorum, ac crudorum succorum copia, in ventre fuerit cumulata, ex quibus diù cùm excrementis fuliginosis intus detẽtis, & à plurimo, & igneo calore putrefactis, insignis copia, & magnitudo etiam lumbricorum genita est; Et quamuis lumbrici immediatè ex ipsa materia putrida, vel simpliciter ex ipsa putrefactione non generentur, vt colligitur ex Arist. lib. 3. de gener. animal. cap. 11. ex eò tamen, quòd in putrescente materia concoctum est, progignuntur, sicut explicat Arist. lib. 3. de par. anim. cap. 19. est enim calor viuificus, qui non solùm disponit ad recipiendã formam, verùm etiam informat, & efficit ipsa animalia; & cùm ad lumbricorũ generationem non parùm conferant loca ipsa, nam, vt testãtur Theophras. lib. 9. de hist. plant. cap. vlt. & Plinius lib. 27. nat. hist. ca. 13.

Arabia

Arabia, Armenia, Ægyptus, Syria, Cicilia, à lumbricis infestantur; Ex aduerso Græcia, Phrygia, & Thracia, prorsùs huius mali sunt immunes; Omnes verò non solùm docti, sed etiam indocti cognoscunt, & experiuntur totam Flaminiã, & præsertim Imolam horum animalium satis feracem esse; Mulieres diximus potissimùm hoc genere morbi laborasse, quoniam plurimi crudi humores propter vitiatas coctiones in ipsis fiunt, ex quibus vermes producuntur; tùm quia domi multum se continent, multoquè ocio delitescunt, ex quibus copiosus abundat pituitosus succus, qui etiam augetur ex eduliorum varietate, & sanè prauorum, quibus plurimùm delectantur.

De lumbricorum spetiebus, nominibus, magnitudine, generationis, loco, ac illorum sterilitate.
CAP. IX.

Vperest vltima opinio de lumbricis examinãda, quam esse falsam, & absurdam, & si periti omnes, & iudicio aliquo præditi sciunt, & velle probare lumbricos esse in morborũ numero, & plerumque non solùm pueros, quorum proprius est morbus, verùmetiam cuiuscumque ætatis homines iugulare, est quodammodò summere ad probandum, solem splendere, & ignem comburere, quod est magna demẽtia; Ad confirmandum tamen doctorum virorum sentẽtiam, &, vt aboleatur (si id tamen præstare potero,) tàm erronea, ac perniciosa opinio, aliqua scriptis tradere, decreui; Quod vt faciliùs assequi possim, singulis illius dictis,

ſeù creditis rationib. ſingillatim reſpōdebo, vt quam veritatem habeant, omnes cognoſcere valeāt; ſi prius tamen, clarioris doctrinæ gratia, de lumbricorum differentijs, ſiuè ſpetiebus aliqua dixero; Eas autem eſſe tantùm tres docti quiquè fatentur, & ipſa docet experientia, Ariſt. enim lib. 5. de nat. anim. cap. 19. Galen. lib. 3. aphoriſ. comm. 26. Paulus lib. 4. cap. 57. Aetius ſer. 9. cap. 39. teſtantur tres dumtaxat eſſe lumbricorū differentias, & Alexander in epiſto. de lumbricis ſcribit, veteres tria vermium genera tradidiſſe. Cur verò Hippoc. in lib. 3. aphor. duarum ſpecierum ſolùm meminerit, & Auicenna videatur quattuor conſtituere ſpecies, explicare omitto, cùm id ab alijs luculenter ſit factum. In prima ergò lumbricorum ſpecie veniūt collocandi lati, qui & cæriæ ſimul, & tæniæ, & plateę dicuntur; In ſecunda rotundi, qui & ſtrongylæ, & teretes nuncupantur. In tertia Aſcarides, ſeù tenues, & minuti dicti. Qui omnes communi nomine elyminthes, vel etiam elmyngæ à Græcis, & lūbrici, vermes, tineæ, ſeu tæniæ, & interanea animalia à Latinis vocantur; Cùm tamen ſimpliciter profertur lumbricus, ex communi auctorum conſenſu, intelligitur rotundus; alij enim cùm additione conſueuerunt nominari, vt lumbricus latus, & lumbricus aſcaris; Ex his ſpeciebus, teretes ſunt omnibus magis frequentes, & qui in hac conſtitutione ęgrotantes infeſtarunt, & ſunt ſimiles vermibus in locis fimoſis naſcentibus oniſculis vulgò dictis, & longitudine palmū quandoq; æquāt, vel paulò lōgiores ſunt, ſæpiùs tamen breuiores; Mihi tamen hoc anno contigit videre in vxore Thomæ Arduini, & in Cæſare nuncupato della Maeſtra, in Parochia Sancti Ioānis, huius generis lumbricos, qui duorum palmorum longitudinem æquabāt; & hi ge-

nerantur in corpore humano ex excrementis multam fæcem habentibus, ac in superioribus intestinis, quæ cùm sint ventriculo propinqua, indè ad ipsum facilè ascendunt, ac per os efferuntur, auctore Paulo lib.4.c. 57. quod experientia ipsa comprobat quotidiana. Vtrùm verò lumbrici in ventriculo possint generari, non est quæstio præsentis instituti; Existimo quidem falsum esse illud, quod ab Auctore lib. quarti de morbis Hippoc. attributo, & ab Amato Lusitano in cent. 5. cur. 46. scriptum est, hos lumbricos alios parere, quamuis id probet exemplo cuiusdam, qui cum pede calcasset vermem teretem, ex eo alij prodiere lumbrici; Nam Arist. lib. 1. de gener. anim. c. 1. asserit animalia ex putri materia genita, generare quid diuersum, quod non est nec mas, nequè fœmina, & lib. 3. & 5. de hist. anim. lumbricis hoc esse peculiare, vt alia animalia non gignant. Lati lumbrici, quę est prima lumbricorum species, vt experientia, & Gal. auctoritate lib. 3. aphor. comm. 26. patet, rarò videntur, tùm quia rara est eorum generatio, tùm quia demissi, vt ait Paulus, non consistunt, qui excedunt interdum longitudine tres cubitos; ex Alex°. tamen constat aliquandò excretos esse, qui sexdecim pedum longitudinem penè æquarent, & si Plinio fides est habenda lib. 11. cap. 33. lati hi lumbrici trecennorum pedum intrà hominem, & plurium nonnumquam nascuntur: Verùmtamen si rectè inspiciatur istud animal, nō est vnus vermis, sed congeries plurium vermium, qui figura similes sunt seminibus cucurbitæ, & lati, ac breues, ac simul cōiuncti, sibiq; mutuò cohęrentes corpus quoddam constituunt longum latitudine digitali, simile illis, quasi ligulis ex filo laneo factis, quæ vulgò cordellæ nuncupātur; Hos vermes Serapio capite de filice,

Auerr.lib.7.collec. Abynzoar, & Alzarauius, cucurbitinos appellant; omitto explicare varias auctorum sententias de natura, seù, vt isti loquuntur, de quiditate istius vermis; cùm nostræ intentioni parum, vel nihil deseruiat; nec recensebo historias de hoc lato lumbrico ab Alexandro, à Conciliatore, à Brasaula, & à Beniuenio relatas, quas vnusquisque apud ipsos legere potest, sed referam tantùm, quod egomet vidi anno videlicet præterito in hyeme, Reuerendum Dominum Franciscum Mansionarium Sancti Cassiani vnum excreuisse viuum, longitudinis trium cubitorũ circiter, qui ex vno capite erat crassus, & in processu tenuior, & magis ad caudæ terminum, & qui citò interijt; Ex huius animalis longitudine, statuunt auctores, ipsum in omnibus intestinis, tàm gracilibus, quã crassis procreari. Ascarides, tertia lumbricorum species, sunt minuti, & parui, similes illis vermiculis, qui in putrido caseo sępè conspiciuntur, quo vermium genere iumenta potissimùm infestari, & ipsa cùm excrementis excernere, consueuerunt; fiuntque in crassioribus intestinis, ac potissimùm in inferiori parte intestini recti, quę sphincter appellatur.

Lumbricos esse in genere morborum probatur.
CAP. X.

Vmbricos in morborum numero recēsendos esse, auctoritate, & ratione comprobari potest; Hippo. lib. 3. aphor, enumerãs morbos tertię ętatis puerorum, lumbricos teretes, & Ascarides refert, & Galenus lib. de differentijs morborum, cap. 8. ait nonnulla sunt, quę to-

to genere sunt præter naturam, veluti lumbrici.& Ascarides, & in vesica lapis, & lib. 14. meth. med. cap 19. sunt profectò ex genere eorum, quæ tota substantia praeter naturam sunt,& Ascarides,& helminthes siuè eç teretes sint, siuè etiam latę, quocircà & prorsu eas expelli è corpore conueniet; idem ratione etiam fit manifestum: eò quòd actiones omnes ferè lædant & sæuissimos casus sæpè, ac interitus inducant, vt infrà demonstrabitur. sunt autem lumbrici partium instrumētalium simplex morbus in numero aucto prę ter naturam, ex quo manifestum est, errare illos, qu asserunt lumbricos factos esse à natura propter aliqu vsum, vt scilicèt corpus à sorditijs expurgaretur,&, v ait ille, in corpore morari, sicut excrementa faciunt.

Enumerantur potiora, ac maiora mala, & symptomata, quæ lumbrici facere solent.
CAP. XI.

Vmbricos hominibus infestos esse, ac noxios, ostendere nunc debeo; quad à me erit præstandum, non eo animo, vt in dubio ponā ea, quę perspicua sunt; si quidē lumbricos, & præsertim pueros lędere, & exagitare, quotidie omnes perspiciunt, & experiuntur; sed vt manifestius appareat, quantū in tāta huius rei claritate allucinatus sit vir ille; Hip. igitur lib. 2. epid. sec. j. per Ascarides, omne genus vermium intelligens, vt docta est Valesij expositio, hæc verba hebet, Ascarides vesperi similiter huic, & illæ eam potissimùm diei partem perturbant, non solùm quòd magis laboretur, sed ipsi per seipsos; Francis-

cus Pedamont. ſcribit velle ſe agere de lumbricis, eò quòd ſint cauſa accidentium plurium horrendorum, ac mortiferorum, & mortis frequenter; Valeſius de Tharanta lib.4.ca.30. ait, lumbricos diuerſis actionibus, ac ferè omnibus obeſſe penès diuerſitatem accidentium, quæ inducunt in corpore, quia aliquandò inducunt vomitum, aliquandò dolorem in ventriculo, & inteſtinis, aliquandò ſyncopim, & aliquandò mortem; Antonius Beniuenius lib. de abd. mor. cauſ. ca.85. teſtatur, cuiuſdam Laurentij Lanij filium, triduò ex nimia lumbricorum ſæuitie ferè mortuum iacuiſſe, qui tamen ex acceptis medicamentis, centùm, ac quadraginta vermibus aluo depoſitis, ſtatim conualuit; Cœlius Aurelianus lib.4. tard. paſ. cap.8. cuius auctoritas his omnibus poſterioribus, & alijs etiam anteferenda eſt in hac parte, in tractationibus ſignorũ ac ſymptomatum morborũ diligentiſſimus, poſt non nulla ſymptomata grauia lumbricorum allata; addito hæc alia plurima ſequuntur ægrotantes; & nunc plurima pro quãtitate animalium, ac forma, vel quod nunc plurimùm, nunc parùm noceant, locorum differentia variante, cùm nunc ad ſtomacum aſcendunt, nunc in inteſtinis perſeuerant, &c. Ex eodem igitur Aureliano. Aetio, Paulo, Alexãdro, & Auicenna, lumbrici qnandoquè magnas, ac malignas febres accendunt ex malis, putridiſquè vaporibus, qui ab illis elati ad cor per venas, ac arterias pertingunt; ſi vermes plurimum creſcant, & naturæ inſignem offenſam inferãt, pulſus fiunt parui, obſcuri, inęquales, ac aliquibus deficientes; ægrotantes animi deliquijs varijs, modò leuioribus, modò grauioribus, pro lumbricorũ ſæuitie, ac prauitate, corripiuntur; Accidit quandoque eadẽ de cauſa cordis palpitatio, ac tremor; fiunt

circà ventriculum, & intestina tormina, punctiones, morsus incredibiles, & cardilalgię; ità sunt stomaco infensi, vt eorum vitiosa qualitate, vel natura, vel ipsorum prauis, ac fœtidis vaporibus, omnis concidat appetitus, & penitùs ægrotantes cibum respuant, & auersentur, quos Galenus comm. 1. lib. 1. epid. cōm. 18. apposítos vocat, & si ad ipsum summendum cogantur, confestim reuomant; Ob maximum consensum, quem habet ventriculus cùm cerebro, lumbrici motu suo inordinato, vel morsibus, ac puncturis, aut etiam putridis, ac malignis vaporibus ad caput elatis, excitant vertigines, epilepsias, conuulsiones, deliria, & lethargos; præterea ventres in tumorem attollunt, vt laborantes hydropici videantur; nam ob vitiatam ventriculi frigidi coctionem, nec non ob copiam frigidorum, ac crassorum humorum, plurimi progignuntur flatus, qui vnà cùm corruptis vermium vaporibus permixti, ac in abdomine retenti, ità extendunt illud, vt speciem hydropis tympanictis referat; Quandoque verò cùm crudis, ac corruptis succis abūdent, imbecilli facta ventris coctione, ac virtute expultrice, diarrhęa ægrotantes corripiuntur, cuius ratione cùm alimento priuētur, lumbrici magis sæuiunt, ità vt plerumque duplici malo grauati, intereant; Et hæc sunt potiora, ac maiora tantùm mala, ac symptomata, quæ scribere volui, vt vnusquisq; etiam medicę artis ignarus, cognoscere possit, an lumbrici lędāt operationes humanas, necné, & an sine læsióne maneant in intestinis, & ventriculo, vt prædicat ille vir, & sit morbus à medicis spernendus.

Histo-

Historijs relata symptomata, ac mala, ac etiam maiora in affectu lumbricorum fieri, confirmatur.

CAP. XII.

QVÆ veritas nè aliqua ex parte labefactari possit, sed stabilis maneat, eā auctoritatibus alijs, & quāplurimis historijs ab optimis auctoribus relatis, nec non meis experimentis confirmare volui; Paulus Aegineta loco sæpius citato testatur multos à lumbricis corrosos esse, & conuulsos perijsse, & alios asserere per inguina ægri egressos esse. Nicolus Florent. in ser. 5. tr. 8. cap. 54. scribit in quodam Comitatino plures vermes ex vmbilico erupisse, & ipsum superstitem fuisse; Victor Trinçauelius, nobilis ille, ac peritissimus scriptor, lib. 9. de cur. rat. corp. affec. cap. 11. ait, cùm doloribus intestinorum, & torminibus lumbrici cruciant hominē ipsum, interdū adeò acerbè, & pertinaciter (vt quemadmodum ab antiquis medicis narratur, & nos etiam nostris oculis vidimus, ventrem, & intestina perforauerint; Ego etenim (inquit) vidi puerum quinquenem, in quo vermes rotūdi, perforato ventre, per vmbilicum exiere; Et Marcellus Donatus lib. 4. de hist. med. mir. cap. 26. affirmat in vrbe Tridentina, tempore Concilij, adfuisse quandam mulierem, quæ præterquam quòd singulo mense, purgationes menstruæ ei prodibant ex vmbilico, lumbricos etiam viuos ex eò solita esset effundere; Io: Mesue in capite de Morbis cordis, verba sunt ista, sunt ex vermibus habentes aculeos pungentes orificiū stomaci punctione vehementi, donec

ti, donec faciant cadere in dolorem acutum cauſam ad ſyncopim, ad mortem aliquandò, & ſunt quandoquè ex penetrantibus ad vltimas cordis partes, & quandoquè vſq; ad cor, & ſunt cauſa mortis feſtinæ; Amatus Luſitanus in cent. 3. cur. 20. narrat de quadã muliere, cui perſeueranti circa os ventriculi dolores pungentes interpollatim, adeò vt plerumq; in lypotomiam incideret, cùm egerendi, & euomendi ſimul cupiditate, vomitoriũ pharmacum exhibitum eſſet, ipſum cùm copioſo vomitu lumbricum iuſtę magnitudinis eieciſſe, & à ſtomachi roſionibus, lancinationibus, ex quibus in lypotomiã, & ſyncopim ſæpè incidebat, immunem eſſe factam; Idem etiam ſcribit, ſe vidiſſe lumbricum cùm dorſo lanuginoſo, qui iuuenem ad mortem ferè perduxerat, & exhibito pharmaco, illum cùm pharmaco euomiſſe, & incolumem euaſiſſe; Antonius Beniuenius, lib. 2. de abd. mor. cau. cap. 2. memorat, Ioannem Fabrum Lignarium, qui à cordis dolore ferè perpetuò duob. annis vexatus fuerat, vnà cùm craſſiori pituita, lumbricum vomitu expuliſſe, lõgitudine quatuor digitorum, ſatis plenum, capite rubro, leui, rotundoque, & eo propulſo, ſtatim ad priſtinam reuerſum eſſe ſanitatem; Victor Trincauell. ſuprà citatus aſſerit, ſe vidiſſe pueros, qui à vermibus adeò malè affecti erant interdum, vt epiſtocono correpti, retrorſum adeò conuellerentur, vt penè calcaneis caput contingerent; ſimilem caſum annis elapſis mihi contigit videre in Ioanne Baptiſta decimum quartum annũ agente, filio olim D. Arighi Fontanę, qui cùm ratione ſæuitiei lumbricorum maximis conuulſiuis motibus, cùm ingentibus clamoribus, ac torminibus torqueretur, in die quinta obijt, cuius rei teſtis eſt D. Maria eius mater, quę adhuc viuit, & cùm

ea multi

ea multi alij, quamuis ex mulierculis non defuerint aliquæ, quæ id ex maleficarum venefitio factum esse existimauerint; Ludouicus Duretus in scholijs Hollerij Stempani libri primi, de mor. inter. cap. 50. memorię prodidit, anno 1553. in Collegio Diuę Barbaræ, puerum annos duodecim natum, interuallis vomere solitũ, vermes longos, & albos è ventriculo reijcisse, qui sentiebat vermium motum, morsum, & commotionem, & dum vrgebant, sitiebat, angebatur, nutritus autem fuerat lacte, & fructibus; Anno salutis nostræ 1587. Ego medicinam feci Rosæ Vxori procuratoris cuiusdam, quæ ita sæuo, & ingenti dolore lateris sinistri cùm febre, & delirio cruciabatur, vt magnos emitteret clamores, & cor, vti à canibus lancinari, assereret, cùm his appetitus erat ità deiectus, vt omnia respueret, nec etiam simplicem aquam admitteret, & cùm à me multa essent adhibita remedia, ipsis nihil iuuãtibus, vti deploratæ spei, relicta est; paulò post tamen duobus lumbricis, per sedem, & vno per os excretis, ipsa statim conualuit. Eodem anno curationem adhibui Sorori Frãciscę Capuccinæ, quæ in eadem parte, & eodẽ dolore, ac delirio, sed minus validis, laborabat, & acceptis Medicamentis vermes enecantibus, aliquot per aluum egessit, & pristinam adepta est salubritatem. Anno prætereà 1586. D. Lucas Quintauallius Iurisperitus cũ per multos dies laborasset nausea, vomitu, ac inappetentia, quibusdam adhibitis remedijs, tandem duos deiecit lumbricos satis crassos, & conualuit. Hieronymus Cabuzinus in suo comment. de Lumbricis, cap. 13. affirmat se curasse puellam, in qua omnia pleuritidis signa aderant, dolor punctorius in thoracis dextra parte, tussicula sicca, & febris, & corpus illius totum aliquando erat

frigidum

frigidum, nonnunquam calidum, cùm alterius malarum rubedine; & cùm illa sumpsisset medicamentum ad Lumbricos perimendos, ac educendos, plures excreuisse, & sanam factam esse; Idem Hierony. asserit, quendam in ætate iam ingrauescente constitutũ, cùm multis diebus maximis doloribus circà ventrem cruciatus fuisset, Lumbricum aluo deposuisse nigrum, pilisquè refertum, longitudine pedum quinque, vt est arundo; Antonius Beniuenius cap. 92. monumentis literarũ consignauit, in cura se habuisse puerum Lumbricis laborãtem, qui nullo modo quiescere poterat, sed semper hincindè temerario quodã impetu, & inordinato motu ferebatur, ità vt etiam stare volens, titubaret, & caderet; Idem cap. 100. asserit, Philippum amicum suum laborantem dolore capitis intẽsissimo, caligantibus oculis, mente aberrante, voce suppressa, & animi deliquio, tandem die septimo vi robustioris naturæ, vermem è dextra nare palmo longiorem eijcisse, & eo propulso, confestim omnia mala esse sublata: Et Ludouicus Duretus loco citato scribit, puellam quandam ad portam Diui Iacobi album vermem, latum, palmo longiorem, satis crassum per nares reiecisse, nulla tussi, ac nullo vomitu præcedente; Antonius Musa Brasau. lib. 3. aphor. comm. 26. recitat, Capularem senẽ in cura se habuisse, qui duos suprà octoginta annos natus, compositionem suam accipiens pro interimendis Lumbricis, pluribus quingentis excretis, illicò ex mortuo rediuiuus factus est; Et ego his diebus curaui nepotem Gradassi satellitis duorum annorum, ac mensium aliquot, quæ cùm sæpè, ac sæpiùs animo linqueretur, omnia cibaria respueret, & euomeret, prima vice aluo deposuit decem, & octo Lumbricos, altera octo, & tertia viginti, & sex, præter mul-

tos alios.

os alios, quos pluribus vicibus modò vnum, modò duo excreuerat. Marcellus Donatus asserit, non vulgare symptoma excitare quandoquè vermes, ventris, videlicèt, & ventriculi saltus, & palpitationes inuoluntarias, quod ipse in duobus nobilissimis infantibus obseruauit, quorum alter diem vltimum obijt, alter non sinè magna difficultate euasit. Ludouicus etiam Duretus de eodem symptomate testatur, ac etiam de ventris extumescẽtia, ait.n. Rusticę cuidam mulieri plures prodierunt vermes, cùm anteà incredibili palpitatione, & fluctuatione ventris laborasset, indè asturgentis, & tumentis, vt in grauidis consueuit robusto fętu; Et vt his historijs iam finem faciam, ac de relato postremò lumbricorum symptomate, seù morbo suam historiam etiam narrem, Marcellus Donatus memorię prodidit, Ioannem Barbitonsorem, duabus tertianis nothis laborantem, nauseantem, & aluum solutam spontè habentem, præter multa, & liquida, & corrupta (qualia in Lumbricorum effectu conspiciũtur) longam seriem vermium cucurbitinorum inuicem cohęrentium egesisse.

Lumbricos mortem inferre posse, & feras ab Hippocrate vocatos esse. CAP. XIII.

NEC solùm lumbrici grauia, ac lethalia accidentia, & mala excitare, vt auctoritatibus, & varijs euentibus iam demonstratum est, verùmetiam sæpè, ac sæpiùs, necem inferre possũt, quod erit in præsenti capite probandum, & primò quidèm ex historia relata ab Hippocrate in lib. 4. epid. cuiusdam senis, qui ex multo ver-

mium prouentu mortuus est, vt ex signis relatis ab ipso, & ab exitu Lumbrici innotuit; Nec est mirum vt ait Fran. Valesius, ex hoc morbo mortuum esse, cuius ętati esset tàm aduersus, cùm plurimi moriantur pueri, quorum ętati congruit; Ex quo factum est, vt Hippoc. interdum hæc animalia feras nuncuparit, vt quę sępissimè in corpora sæuiant; nam lib. 6. epid. sec. 7. tex. 6. ait, ventrium abundantiæ turbationem ferunt, vt Posidonię, & quæ feras ibi faciunt, & lib. 2. epid. sec. 1. febres ardentes magis in æstate fiunt, authumno magis ferinę, hoc est, vt quidam peritissimi viri interpretantur, cùm vermibus, aut cùm fœdis maculis; Lib. etiam 6. epid. sec. 1. tex. 14. ferinum authumno, & cardialgia, in cuius contextus explicatione, Galenus ait, seù ventris vermiculos, qui Ascarides, & Lumbrici dicuntur, ferinum vocet, seu Elephantem, iurè authumno omnia hæc procreantur, ob mali succi abundãtiam, & ob aeris inæqualem intemperiem; Et libello obsoletarum vocum Hippocrates scribit, therion, siuè ferinum, apud Hippocratem significare vermes, seu Lũbricos, ac scęua vlcera; Sed, vt ad id, quod proposui, reuertar, Cœlius Aurelianus lib. 4. tar. pass. ca. 8. testatur ex Lumbricorum conuersione ægrotantes interfici; Amarus Lusitanus, cit. loco scribit, puerum ab Alba vermibus laborantem breui mortuum esse, & in cent. 6. cur. 3. Marcum annorum duodecim trecentos iustæ magnitudinis vermes egesisse, & à febre correptum, vigesimanona die ab initio morbi interijsse; Io: Fernelius lib. 6. de par. mor. cap. 10. recensens Lumbricorũ signa, ait, intestina morsu, aut suctu feriunt, animi defectiones, syncopas, epilepsias, tremorem, deuorandi conatum, ac strangulandi metum inferunt, quibus malis infantes plerique sunt extincti

Hiero-

Hieronymus Montuus tomo 4. Anaſc. morba cap. 19. ſcriptum reliquit, Canonicum Antonianum, qui colico dolore torquebatur, ex potione hierę pieræ deieciſſe vermē viridem, figura lacerti, craſſiorem tamen, hirſutum, & pedibus quattuor innitentem, qui à propulſa fera obijt; Ego quidem verò teſtari poſſum, me obſeruaſſe, quamplurimos, præſertim pueros varijs temporibus à Lumbricis fuiſſe iugulatos; Referam tamen tantùm illos, qui hoc in anno mortui ſunt; Sebaſtianus Marianus annos decem, & octo natus cùm leui pleuritide, ac Lumbricis laboraret, excretis in ſeptima per os duobus Lumbricis, paucis tranſactis horis obijt: Famula mag. Alberici Paſini iuuenis, cū ſpatio dierum ſeptem emiſiſſet tùm ſuprà, tùm infrà quinquaginta, ac plures Lumbricos ſatis grandes, ferè perpetuò à ſæuiſſimis doloribus vexata, tandem ſinè febre ad multos abijt; Mag. Oliuerius de Mazzulano faber lignarius conſueuerat ſæpè Lumbricis laborare, & multos ex aluo deponere, cùm tamen ſexageſimum quintum annum ageret, ſinè febre in lectulo decubuit, ex ſola Lumbricorum vi, cùm ingenti tamen inappetentia, & vomitu aliquo, & cùm per plures dies, multos vermes tenues deieciſſet, ſinè torminibus extinctus eſt. D. Lucretia etiam Pirunda vetula, cùm aliquali febre, & nonnullis ſymptomatibus Lumbricorum, & ipſorum exitu circà ſeptimam ex hac vita migrauit; Vxor Thomæ Arduini à nonnullis grauibus morbis ſanata, excreto Lumbrico miræ longitudinis, vt ſuprà ſcripſi, vitam cùm morte commutauit; & Cæſar Canabarius faber cùm diù à Lumbricis eſſet vexatus, & illi, inſtar hydropicorum, venter intumuiſſet, excreto lōgiori Lumbrico, è vita deceſſit; Pariter Rinaldus de Albana, iuuenis, & Agri-

cola, colicis doloribus laborauit ruri per multos dies, & cùm multa colica adhibita essent remedia; tùm per iniecta, tum per os accepta, & nihil proficerent, iussi, vt eum ad vrbem portarent; Et cùm ex ventris tumore satis insigni, & multis alijs signis cognouissem, ipsũ Lumbricis esse affectum, nonnullaquè pro illis necandis pharmaca essent propinata, per biduum ferè rectè se habuit, vt iam de discessu cogitaret; Lumbricis tamen denuò sæuientibus, cùm maximis cruciatibus, extremum vitæ spiritum edidit; Antonius filius magistri Ludouici de Trariuio magno catarrho affectus, ex quo in varijs corporis partibus dolores excitabantur, & aliquali postea pleuritide notha correptus, conualuit, & cùm per tres, vel quattuor dies per totam domum deambulasset, & in victus ratione deliquisset, rursus ad lectũ redijt, & venter intumuit cùm pulsu paruo, obscuro, inæquali, & excreto Lumbrico viuo percurrente, ac maculis quibusdam asperso, animam ægit; & post eius interitum ab ore magna sanguinis copia exijt, ex esa, videlicèt, à fera illa vena aliqua insigni, vt ego arbitror; nam cum per plures dies laborasset, & etiam, vt alij inappetentia affectus esset, post principium ægritudinis sanguis ex brachio missus, ità vt nulla in eo adesset plenitudo, vel alia illius reiectionis sanguinis causa, à morsu Lumbrici apertam fuisse venam, certè existimandum est; Dùm hæc scribo vocatus ad curandum D. Annibalem Fontanam febre, ac ictero laborantem, altera die reperio eius filium annorum trium ex Lumbricis mortuum; nam per sexdecim dies quotidie modò quatuor, modò sex, modo decem excreuerat, vt ex matris sententia, centenarium numerum excederet; Consulto verò accitus ad visitandam puellam decem, & octo mensium D. Petri

Alouisij Guidaloti per aliquot menses oblactatam, reperio ipsam fluore alui, vomitu, inappetentia, cùm gemitibus, & siti ingenti affectam, ex cuius ore ità fœtidus, ac putridus spiritus, ac Lumbricorum proprius emanabat, vt in ingressu cubiculi perciperetur, pro cuius curatione prescripsi alexipharmaca aliqua experimentis multis mihi comprobata, à sæuitie tamen & prauitate vermium insigni, natura victa, eadem nocte mortua est: omitto recensere plerosque alios, qui vnà cùm Lumbricis alijs morbis laborantes mortui sunt, cùm certò scire haud possim, an Lumbricorum, vel alterius affectus vi, extincti fuerint.

Lumbricos habere dentes, uel quid simile dentibus, quo lædunt, ac mordent; & odoratum, quo ipsi læduntur ac interimuntur. CAP. XIIII.

QVAMVIS ex superioribus capitibus meridiana luce clarius appareat Lumbricos habere instrumenta, ac partes, quibus vellicent, mordeant, corrodāt, ac perforent, ex effectibus, scilicèt, ipsis; nihilominùs nè amplius hac in re supersit aliquis dubitandi locus, cùm vir ille innominatus suam opinionem ea ratione comprobet, Lumbricos, videlicèt, lædere non posse, quòd careant ore, dentibus, & naso, & propterea non mordere, neque olfacere; respondeo, Lumbricos, & cętera insecta animalia habere os, & dentes, vel aliquid simile dentibus, vt promuscidem internam, vel aculeū, vel rostrum quibus rodunt, ac continui solutionem faciunt, & præter instrumenta ista, inditam esse etiam

illis facultatem, ac instrumentum odorandi, quo mediante à iuuantibus alliciuntur, auxiliantur, & conseruantur, à nocentibus pelluntur, lęduntur, & interimuntur; Nam, si in Culicę, animali ità paruo, teste Plinio lib. 11. ca. 2. tot sensus, & per consequens sensuum instrumenta, reperiuntur, multò magis in Lumbrico, animali tàm grãdi in insectorum numero; nam Plinius etenim naturæ prouidentiam admirans, ait, in magris corporibus facilis officina sequaci materia fuit; In his tamen paruis, atquè tàm nullis, quæ ratio, quanta vis, quàm inextricabilis perfectio? vbi tot sensus collocauit in culice, quomodò telũ perfodiendo, quo spiculauit ingenio? Addo his, si natura teredini, vt idem testatur, dentes ad perforanda robora, affixit, quantò magis credendum est, dentes, vel aliquid simile dentibus, vermibus indidisse? Ex Anathome quidem scire non possumus, Lumbricos habere dentes, sicut nec ille scire valet non habere, cùm nullus ex Anathomicis, quos ego nouerim, eos intrà scrutatus sit, & cõtrucidauerit, nec etiam Galenns ipse vmquã eos dissecuerit, nec dissecare voluerit, vt lib. 6. de decret. Hippoc. scribit; Ex effectibus tamen, & historijs, dęntes, vel aliquid simile dentibus habere, fateri debemus; Nam, vt testatur Arist. lib. 4. de par. animal. cap. 6. armantur aculeis nonnulla insecta contrà animalia noxia, quibus autem non inest in ora aculeus, hæc dẽtes habẽt, vt formicæ, vt apes, & lib. 4. de part. animal. ca. 5. agens de partibus, quibus quædam animalia cibũ capiunt, ait, insecta simili ratione, aut promuscidem habent ore prodeuntem, vt apum, muscarumquè genus, aut in ore conditam partem eiusmodi habent, vt formicę, & si qua alia sint generis eiusdem dentes quædam ex ijs habent, quamquàm diuersos,

vt

vt apum, muſcarumquè genus; Ad hæc, ſi tot parua
lia animalia; etiam imperfecta, morſus, & læſiones
inſignes, ac etiam lethales aliquãdò inferunt, vt ſunt
muſcæ quædã, pulices, culices, cimices, pediculi, veſ-
pę, tineę, teredines, & ſanguiſugæ, cur Lumbrici eadẽ
efficere non poſſunt, cum id experimenta, quæ tot ſe-
culis viſa ſunt, teſtentur? Quoniam, vt ſcribit Beatus
Albertus magnus, lib. 26. animal. muſcarum quędam
habent roſtrum acutum, quo perforant hominis pel-
lem, & eliciũt ſanguinem; pulex item terebrat pelles
animalium, & elicit per porrum ſanguinem, & alium
trahit ad ſuperficiem, ità vt rubeat locus, vbi momor
derit: Pediculi, quos Ariſt. 5. de hiſt. animal. ca. 31.
feras, vulgus verò plactulas appellat, habent morſus
malignos adeò, vt quandoquè faciant erumpere ſan-
guinem per venam ani, vel per nares; Teredo exedit
lignum, & per foramen exit; de qua Ariſt. lib. 5. de
hiſt. animal. cap. 32. ait, naſcitur vermiculus quidam,
cui nomen à corrumpendis lignis xylophtro, ac ſi li-
gni perdi appelles; Tinea etiam, vermiculus lanam,
ac laneo pannos, ac pilos corrodit; Hyrudo, ſangui-
ſuga appellata, momordit, & aperiendo ora venarũ,
ſanguinem fluere, & vulnus triangulum facit; Cyno-
mia, ideſt muſca canina pungit, & elicit ſanguinem,
potiſſimumquè canum aures vulnerat; & Cynifes pel
les hominum perforant, Culex etiam pellem anima-
lium terebrat, & ſanguinem extrahit, Cimexquè ho-
mines mordet, multorum aliorum animalium huius
generis læſiones, ſilentio inuoluendas duxi; Quòd
autem Lumbrici ſint odoratu à natura dotati, mani-
feſtum eſt ex Ariſt. qui in lib. de ſenſu, ac ſenſib. cap.
5. agens de odoris eſſentia, piſces, inquit, & inſectorũ
genus omne exquiſite ſentiunt, & procul nutritiuam

ſpetiem

ſpetiem odoris, remota multũ à propria eſca, vt apes, vt formicarum genus, & aliorum multa, acutè ſentiũt eſcam propter odorem; Lib. 2. de anima tex. 99. inquit, animalia ſanguinem non habentia (vt ſunt Lumbrici) odorem ſentiunt, odorabilis enim ſenſus, & malè olentis, & benè olentis olfactus eſt, & corrumpi videntur à fortibus odoribus, à quibus homo corrumpitur, vt bituminis, & ſulphuris, & huiuſmodi; & lib. 4. de hiſt. animal. cap. 8. mollia, & quæ vel cruſta, vel teſta operiuntur, atquè etiam inſecta, ſenſibus prędita eſſe omnibus cõſtat; nam & viſu, & olfactu, & ſulphuris odore genera inſectorũ multa intereunt; Cornus præterea ceruini, facto incenſu, plurima inſectorum pars fugiunt, ſed præcipuè ſtyracis ſuffictu; Et ego, fœlicis ſucceſſibus vtor, pro necandis Lumbricis, ſulphure integro, oleo ſulphuris, & cornu ceruino, præter multa alia recondita remedia; vt omnes pharmacopolæ noſtri ſciunt; Ex quibus etiam patet qua ratione oleum magnis Ducis Hętruriæ, & alia etiam arte mirabili chimica parata, Lumbricos fugare, ac interimere valeant, quòd tamen negat vir ille.

Catalogus illorum, qui ex profeſſo curandi rationem, ac remedia Lumbricorum ſcripſerunt.

CAP. XV.

ET quoniam, vt audio, idem vir aſſerit, ſe non vidiſſe, vel legiſſe quempiam auctorem, qui curationem huius aſſerti morbi doceat, ac de ipſo verba faciat, vt in poſterùm poſſit addiſcere tã ſalubrem, ac neceſſariam medendi cognitionem, &

remedia.

remedia, quibus Lumbrici necari, & è corporibus pelli possint, si ipsi aliquo tẽpore scripta hæc ad eius manus peruenire contigerit, decreui, ob dilectionem fraternam, qua ille prosequor, hic describere omnes illos auctores, tàm antiquos, quàm recentes, qui curationem Lumbricorum scriptis tradiderunt. Galenus itaquè lib. 14. methodi medendi, cap. 19. & lib. 7. de fac. simpl. cap. de brassica, & lib. 6. & 8. lib. de Theriaca ad Pisonem, & lib. de medic. fac. parab. docet, qua ratione, & quibus remedijs Lumbrici sint depellendi; Oribasius lib. 4. ad eunapium, cap. 90. Cœlius Aurelianus, lib. 4. tard. pass. cap. 8. Cornelius Celsus, lib. 4. cap. 17. Aëtius, serm. 9. cap. 39. 40. & 41. Paulus lib. 4. capit. 57. Alexander Tral^s. in epistola de Lumbricis; Rasis 25. cont. Auicenna 16. fen. 3. tractat. 5. à cap. 3. vsque ad 9. inclusiuè; Auenzoar lib. 2. tractat. 7. cap. 22. 23. & 24. Serapio, tract. 3. cap. 30. Halyabbas lib. 7. pract. cap. 30. Isaac, lib. 9. pract. cap. 32. & lib. 4. Viat. cap. 18, Franciscus Pedemon. part. 4. sect. 1. sum. 1. cap. 2. Nicolus Florent. ser. 5. tract. 8. cap. 56. Valesiur de Tharanta, lib. 4. capit. 30. Bernard. Gordonius part. 5. cap. 20. Io. Michael Sauonar. in tract. 6. cap. 16 rubr. 23. & in tractat. part. de vermibus, Leonellus de Victorijs, in pract. 2. capit. 61. & in lib. de mor. infan. capit. 33. M. Gatinaria in sua praxi, pag. 276. in meo Codice; Iacobus Syluius, lib. de mor. inter. cur. pag. 148. Guielmus Rondelet. lib. 3. meth, cap. 34. & lib. 1. de mor. inter. Alexander Benedict. lib. 21. cap. 2. 3. 4. & 5. Iacobus Hollerices Stemp. lib. 1. de cur. mor. inter. cap. 50. Petrus Bayrus, lib. 13. cap. 11. Hieronym. Montuus in Tom. 4. Anasc. mor. capit. 19. Io. Baptista Montanus lib. 1. de excrem. pag. 23. Ioannes Manardus, lib. 3. epist. epist. 1. Amatus Lusit. in cent. 2. cur.

23.in cent.3.cur.21.& in cent.6.cur.6. Anton. Abaltomari, lib.de med.mal.cap.81. Victor Trincauelius, lib. 9.de rat.cur.cap.12. Omnibonus Ferrar.lib.4. de arte med. infan. cap.13. Hieronym. Gabuzinus in commentario de Lumbricis, à cap.20.vsq; ad 28. Hieronymus Mercurialis, lib.3. de mor.puer.capit.10. Hieronym. Capiuaceus, lib.3. de aff. intest. c. 14. Gualterus Bruele, in sua praxi, pag. 298.

